گزارش خبر
NEWSREPORT

کد خبر: ۴۵۸۱۹۱
شنبه ۹ مهر ۱۴۰۱ ۱۴:۳۶

در یادداشتی بررسی شد؛

رمز ریال بانک مرکزی رقیبی برای سپرده‌های بانکی خواهد شد؟

بین پول دیجیتالی بانک مرکزی و کریپتوها (رمز ارزها) باید تمایز قایل شد. آنچه که بانک مرکزی ایران و سایر بانک‌های مرکزی درصدد ابداعش هستند، ایجاد حساب مستقیم برای عموم مردم نزد بانک مرکزی است. موضوعی که ابزار جدیدی برای حکمرانی پولی و مالی فراهم می‌کند. اما از سوی دیگر امکان تبدیل سپرده‌های بانکی به پول دیجیتالی بانک مرکزی می‌تواند پول دیجیتالی بانک مرکزی را هم در کارکرد تامین مالی (خلق پول) و هم در کارکرد سیستم پرداخت‌ها، تبدیل به رقیبی برای شبکه بانکی کند.

به گزارش خبرنگاران گروه بورس، بانک و بیمه گزارش خبر، بانک مرکزی اعلام کرده است که در اواخر شهریور امسال، پول دیجیتالی بانک مرکزی [CBDC](۱) یا همان رمز ریال به صورت آزمایشی عملیاتی خواهد شد. فارغ از بحث‌های زیرساختی، در این یادداشت به بررسی جایگاه پول دیجیتالی بانک مرکزی و برخی از اثرات آن در سیستم پولی می‌پردازیم.

همانطور که در اینجا شرح دادیم، سیستم پولی امروزی یک سیستم دو لایه است که هم شامل پول‌های بانکی (سپرده‌ها) و هم پول بانک مرکزی می‌شود. بانک مرکزی دو نوع پول (بدهی) مختلف (در ظاهر و نه در ماهیت) منتشر می‌نماید:

۱.پول فیزیکی: اسکناس و مسکوک

۲.پول دیجیتالی (الکترونیکی): سپرده‌های شبکه بانکی (ذخایر) و سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک مرکزی

بنابراین پول دیجیتالی بانک مرکزی مفهوم جدیدی نیست و هم اکنون بخش دولتی (دولت و شرکت‌ها و مؤسسات دولتی) و شبکه بانکی (بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی) به آن دسترسی دارند. آنچه که بانک مرکزی ایران و سایر بانک‌های مرکزی درصدد ابداعش هستند، ایجاد حساب مستقیم برای عموم مردم (بخش غیردولتی غیربانکی) نزد بانک مرکزی است تا امکان دسترسی آنها به پول دیجیتالی بانک مرکزی (همانند بخش دولتی و شبکه بانکی) فراهم شود. ناگفته نماند که بخش عمده نقدینگی را (بطور مثال ۹۸ درصد نقدینگی در ایران) سپرده‌های بانکی تشکیل می‌دهند که ثبت دیجیتالی از بدهی هر بانک به عموم مردم است. بنابراین عموم مردم در حال حاضر به پول دیجیتالی دسترسی دارند اما سپرده‌های بانکی، خلق پول شبکه بانکی هستند و نه بانک مرکزی.

شکل ۱. ترتیبات پولی در اقتصاد با ایجاد پول دیجیتالی بانک مرکزی برای عموم مردم

بنابراین پول دیجتالی بانک مرکزی با اسکناس و مسکوک تفاوت ماهوی ندارد و هر دو بدهی بانک مرکزی به دارندگان آن محسوب می‌شود. با این حال برای پول دیجیتالی بانک مرکزی ۳ ویژگی منحصر به فردی نسبت به اسکناس و مسکوک و سپرده‌های بخش دولتی و شبکه بانکی نزد بانک مرکزی می‌توان متصور شد:

-۱ دسترسی مستقیم و گسترده‌تر برای تمام عوامل اقتصادی

-۲ عملکرد بسیار بیشتر نسبت به پول نقد برای معاملات خرد

-۳ امکان ساختار عملیاتی مجزا با دیگر انواع پول بانک مرکزی

شکل ۲. انواع پول از لحاظ الکترونیکی بودن و دسترسی عموم مردم به آن

دو قالب فنی در ایجاد پول دیجیتالی بانک مرکزی برای عموم مردم می‌تواند برقرار شود:

-۱ حساب‌های سپرده‌ای نزد بانک مرکزی

از منظر فنی، این مساله آنچنان نوآورانه محسوب نمی‌شود بلکه تنها تفاوت، مقیاس دسترسی به پول دیجیتالی بانک مرکزی است. این حساب‌ها

احتمالاً (اما نه لزوماً) می‌توانند همان دسترسی و پرداخت معمول حساب‌های سپرده‌ای دیداری نزد بانک‌ها را داشته باشند. بانک‌های تجاری می‌توانند خدماتی را برای تبدیل سپرده‌های بانکی به پول دیجیتالی بانک مرکزی (مشابه با اسکناس و مسکوک) فراهم کنند.

۲- اسکناس توکنی دیجیتالی[۲]

مسیر دیگر ایجاد یک سیستم مبتنی بر توکن‌های دیجیتالی بانک مرکزی، با ویژگی ناشناس بودن دارنده آن (همانند اسکناس و مسکوک)، غیرمادی بودن و مشروعیت بانک مرکزی است. در این حالت بانک مرکزی نمی‌تواند تشخیص دهد که این توکن در اختیار چه فردی قرار دارد.

اگرچه هر دو احتمال فوق در مطالعه بانک تسویه بین‌الملل مورد توجه قرار گرفته، اما به نظر نمی‌رسد که بانک مرکزی ایران و سایر بانک‌های مرکزی از مسیر دوم استفاده کنند. زیرا امکان ناشناس بودن در هسته سیستم پولی معضلاتی همچون پولشویی را می‌تواند به بار آورد.

بنابراین با احتمال بالایی نحوه ایجاد پول دیجیتالی بانک مرکزی برای عموم مردم بر اساس روش اول خواهد بود و همانند سپرده‌های بانکی شامل فرایند احراز هویت خواهد بود (حسابداری مرکزی که ردیابی می‌کند چه کسی چه مقدار دارد).

حذف نقش واسطه‌ای شبکه بانکی در سیستم پرداخت‌ها

تحت ترتیبات فعلی در سیستم بانکداری، تسویه نهایی پرداختی میان فرد الف (که نزد بانک ۱ حساب دارد) و فرد ب (که نزد بانک ۲ حساب دارد) از طریق حساب دو بانک نزد بانک مرکزی (ذخایر) صورت می‌گیرد:

ترازنامه ۱. فرایند تسویه از طریق سپرده‌های بانکی (با فرض داشتن ذخایر اضافی کافی برای بانک ۱)

اما در سیستم بانکداری با حضور پول دیجیتالی بانک مرکزی، فرد الف برای پرداختی به فرد ب میتواند به جای اینکه از سپرده خود نزد بانک استفاده کند، پرداخت خود را از طریق حسابش نزد بانک مرکزی انجام دهد. در نتیجه شبکه بانکی از فرایند تسویه حذف می‌شود:

ترازنامه ۲. فرایند تسویه از طریق پول دیجیتالی بانک مرکزی برای عموم مردم

فرایند تسویه فوق مشابه با سازوکاری است که در حال حاضر برای پرداخت‌های میان بانک‌ها و با بانک مرکزی برقرار است.

با واسطه‌زدایی از شبکه بانکی، پرداخت‌های دولت نیز می‌تواند مستقیما به حساب عموم مردم یا گروه هدف نزد بانک مرکزی واریز شود. با این حال تبدیل‌پذیری پول دیجیتالی بانک مرکزی به سپرده‌های بانکی و بالعکس میتواند پیچیدگی‌هایی در سیستم و سیاست پولی ایجاد نماید که در ذیل به طور مختصر به آن می‌پردازیم.

ثبات مالی و سیاست پولی

همانطور که اشاره کردیم، پول دیجیتالی بانک مرکزی، اتکا به شبکه بانکی برای پرداخت‌ها را کاهش می‌دهد. گرچه پول دیجیتالی بانک مرکزی برای عموم مردم، می‌تواند کمکی در جهت انعطاف‌پذیری و کاهش فشار به سیستم پرداخت‌های فعلی باشد اما در عین حال، امکان جابجایی بخشی از سپرده‌های شبکه بانکی (در طول زمان یا به یکباره) به پول دیجیتالی بانک مرکزی میتواند بی‌ثباتی‌های مالی را رقم بزند. مخصوصا در شرایطی که شبکه بانکی ذخایر مازاد کافی (یا دارایی نقد دیگری) برای تبدیل پذیری سپرده‌های بانکی به پول دیجیتالی بانک مرکزی را در اختیار نداشته باشد که در نهایت منجر به افزایش بدهی شبکه بانکی به بانک مرکزی خواهد شد.

ترازنامه ۳. فرایند تبدیل سپرده‌های بانکی به پول دیجیتالی بانک مرکزی توسط عموم مردم (با فرض وجود ذخایر اضافی کافی نزد شبکه بانکی)

در حال حاضر تبدیل پول بانکی (سپرده‌ها) به پول بانک مرکزی صرفاً از طریق دریافت اسکناس و مسکوک امکانپذیر است اما با معرفی پول دیجیتالی بانک مرکزی برای عموم مردم، احتمالا تقاضا برای پول دیجیتالی بانک مرکزی فراتر از اسکناس و مسکوک خواهد رفت. به همین دلیل، از منظر سیاست پولی، تبدیل‌پذیری سپرده‌های بانکی به پول دیجیتالی بانک مرکزی می‌تواند به افزایش نیاز شبکه بانکی به ذخایر، نوسانات نرخ بهره بین‌بانکی و بنابراین استفاده پیاپی از عملیات بازار باز برای خنثی کردن آن دامن بزند.

همچنین از آنجایی که تبدیل سپرده‌های بانکی به پول دیجیتالی بانک مرکزی باعث می‌شود که شبکه بانکی ذخایر نقد خود را از دست دهد، برخی از محققین، پول دیجیتالی بانک مرکزی را رقیبی برای پول بانکی معرفی کرده‌اند. از این رو، شبکه بانکی به منظور عدم ترغیب عموم مردم برای تبدیل

سپرده‌های بانکی به پول دیجیتالی بانک مرکزی و حتی جذب پول دیجیتالی بانک مرکزی از آنها، مجبور به ارائه پیشنهادات بهتری (از جمله نرخ بهره بالاتر) برای سپرده‌های دیداری و مدت‌دار خود می‌شود که تشدید رقابت مخرب و هزینه‌های تامین مالی بالاتر برای بانک‌ها را در پی دارد. البته بانک مرکزی می‌تواند با اقدامات کنترلی (مقداری و قیمتی)، تقاضای پول دیجیتالی بانک مرکزی را محدود نماید.

جمع بندی

باید بین پول دیجیتالی بانک مرکزی و کریپتوها (رمز ارزها) تمایز قایل شد. پول دیجیتالی بانک مرکزی صرفا ایجاد حساب برای عموم مردم نزد بانک مرکزی است. در حال حاضر ابهامات زیادی درباره نحوه عملکرد پول دیجیتالی بانک مرکزی وجود دارد. از جمله اینکه آیا سپرده‌های بانکی قابلیت تبدیل‌پذیری به پول دیجیتالی بانک مرکزی را دارند (و بالعکس) یا فقط اسکناس و مسکوک چنین ویژگی را خواهد داشت؟ مقدار این تبدیل‌پذیری محدودیت دارد یا خیر؟ آیا همه مردم (بخش غیردولتی غیربانکی) می‌توانند نزد بانک مرکزی حساب داشته باشند یا صرفا گروه‌های منتخب؟

با فرض امکان تبدیل‌پذیری سپرده‌های بانکی به پول دیجیتالی بانک مرکزی، در عین گسترده‌تر شدن ابزارهای سیاست پولی و مالی، ممکن است آنها را پیچیده‌تر نماید. در شرایطی مشابه با وضعیت سیستم بانکی ایران، پول دیجیتالی بانک مرکزی میتواند رقابت مخرب شبکه بانکی بر سر جذب (یا از دست ندادن) ذخایر و افزایش نرخ بهره را تشدید کند.

موضوع چالشی دیگر که برخی بر آن تاکید کردند، حفظ قوانین مربوط به حریم خصوصی برای دارندگان حساب نزد بانک مرکزی است. مساله‌ای که نیاز است بانک‌های مرکزی چگونگی آن را برای عموم مردم شفاف‌سازی نمایند. همچنین این موضوع باید مشخص شود که بانک‌های مرکزی با ایجاد پول دیجیتالی برای عموم مردم قرار است دقیقا چه مشکلی را برطرف کنند که در سیستم پولی فعلی، راه حلی ندارد. نکته آخر اینکه همه بانک‌های مرکزی از جمله بانک مرکزی ایران در ایجاد پول دیجیتالی بانک مرکزی به آرامی گام برمی‌دارند تا اثرات مثبت و منفی آن بر سیستم پولی روشن‌تر شود.

نویسنده: محسن مقیسه

Central Bank Digital Currency [۱]

A Digital Token Currency [۲]

منابع:

.Central Bank group to assess potential cases for central bank digital currencies, Bank of England, ۲۱ January ۲۰۲۰

.Löber, K., & Houben, A. (۲۰۱۸). Committee on Payments and Market Infrastructures Markets Committee

Bindseil, U. (۲۰۲۰). Tiered CBDC and the financial system. Available at SSRN ۳۵۱۳۴۲۲.

Mersch, Y. (۲۰۲۰). An ECB digital currency–a flight of fancy?. Speech at the Consensus.

Bjerg, O. (۲۰۱۷). Designing new money-the policy trilemma of central bank digital currency.

Kumhof, M., & Noone, C. (۲۰۱۸). Central bank digital currencies-design principles and balance sheet implications.

منبع: پایگاه خبری بازار سرمایه ایران(سنا)